

ISSN v kontexte zmien

Národná agentúra ISSN (NA ISSN) – výkonný orgán medzinárodného systému ISSN (s ústredím v Paríži) sídli od roku 1997 v Univerzitnej knižnici v Bratislave a zabezpečuje agendu prideľovania ISSN pokračujúcim prameňom (seriálovým publikáciami) vydávaným na Slovensku. V prvej časti predstavuje článok novinky v systéme ISSN. Najzásadnejšou zmenou je prevádzka nového Portálu ISSN, ktorá sa začala v októbri 2018. Charakteristické znaky nového portálu sú napr.: princípy otvorených dát – LOD (Linked Open Data), geografické vyhľadávanie, download záznamov vo viacerých formátoch, prístup do portálu prostredníctvom mobilných aplikácií. Súčasťou Portálu ISSN je Adresár vedeckých titulov s otvoreným prístupom (OA) – ROAD.

NA ISSN v SR dopĺňa identifikátory OA do záznamov slovenských online časopisov pridelením ISSN, ktoré sa stávajú súčasťou adresára ROAD. Od roku 2015 spolupracuje agentúra s oddelením DIP (Digitálne pramene) na projekte Digitálne pramene – webharvesting a archivácia. E-Born (oddelenie DIP a oddelenie NA ISSN sú od roku 2015 organizačne začlenené do Odboru DIP a NA ISSN UKB), ktorá spočíva hlavne v koordinácii archivovania titulov s prideleným ISSN. Hmatateľným výsledkom spolupráce sú tituly elektronických časopisov ukladané do archívu Digitálne pramene e-Born. (www.webdepozit.sk).

V druhej časti prináša článok novinky v Národnej agentúre ISSN.

Národná agentúra ISSN v SR sídli v Univerzitnej knižnici od roku 1997. Je výkonným orgánom medzinárodného systému ISSN, ktorého centrála – Medzinárodné centrum ISSN, sídli v Paríži. Identifikuje seriálové publikácie a je k dispozícii vydavateľom a autorom, pre ktorých je identifikácia publikácií, resp. článkov, ktoré publikujú, nevyhnutná na ich zaradenie do databáz publikačnej činnosti, citačných a iných databáz. Agentúra poskytuje tiež konzultačné služby v oblasti prideľovania ISSN, ale aj v širšej oblasti seriálových publikácií, poskytuje čiarový kód EAN/ISSN, priradzuje identifikátory OA vedeckým titulom online časopisov publikovaných na Slovensku. NA ISSN spravuje národnú databázu ISSN <https://www.ulib.sk/sk/narodna-agentura-issn/slovenska-narodna-databaza-issn/> a dodáva záznamy do medzinárodnej databázy ISSN (Portál ISSN); poskytuje používateľom rešerše z databázy, spolupracuje s knižnicami a ďalšími inštitúciami v rámci Slovenska, s inými národnými centrami ISSN; úzko spolupracuje s ústredím systému – s Medzinárodným centrom ISSN v Paríži.

Novinky v medzinárodnom systéme ISSN

Ústrednou novinkou, ktorú prezentovalo Medzinárodné centrum ISSN v Paríži – ústredie medzinárodného systému ISSN v auguste 2017 na svetovom kongrese IFLA vo Wroclavi je nový Portál ISSN. Vzápätí, koncom roka 2017, prišlo na rad testovanie v rámci medzinárodného systému ISSN, na ktorom sa podieľala Národná agentúra ISSN v SR, ako aj ďalšie národné centrá a v januári 2018 sa začala skúšobná prevádzka Portálu ISSN <http://portal.issn.org>. Postupne boli implementované všetky funkcie portálu tak, že od októbra 2018 je plne funkčný, k dispozícii národným centram, vydavateľom a používateľom. Nový portál a tiež Extranet pre vydavateľov a zákazníkov systému ISSN nahradil časť pôvodného systému. Katalogizačná časť systému VIRTUA však stále funguje, no záznamy už nie sú prístupné okamžite po ich zapísaní, ale až v priebehu 24 hodín. (NA ISSN spracováva stále záznamy prostredníctvom klienta VIRTUA). Portál sprístupňuje Register ISSN – medzinárodnú databázu, ktorá obsahuje kľúčové informácie o tlačených a elektronických časopisoch, magazínoch, novinách, informačných spravodajcoch, vedeckých blogoch a vedeckých tituloch s otvoreným prístupom (OA tituly) publikované vo viac ako 100 krajinách. Je najkompletnejšiou medzinárodnou referenčnou databázou pre identifikáciu seriálových publikácií. V medzinárodnej databáze ISSN sa nachádza viac ako 1,8 milióna tlačených titulov a viac ako 200 000 elektronických časopisov. Databáza má každoročne prírastok 60 000 nových titulov, ktoré dodáva do databázy sieť profesionálnych knihovníkov z celého sveta. Údaje v databáze sú pravidelne aktualizované, systém zaznamenáva každoročne okolo 130 000 zmien. Atraktívnou novinkou pre používateľov je voľný prístup k 2000 000 záznamom. (<https://portal.issn.org/services> cit. 3.5.2019). Umožňuje prístup k základným údajom o titule (názov, krajina vydávania a typ nosiča) a o zázname (dátum poslednej úpravy záznamu, zodpovedné je národné centrum). Poskytnutie voľného prístupu do medzinárodnej databázy ISSN znamená prelom v poskytovaných službách, pretože Medzinárodné centrum ISSN po prvýkrát umožnilo používateľom prístup k základným údajom záznamu ISSN zdarma.

Nový Register ISSN a jeho charakteristické vlastnosti:

- kľúčové údaje ISSN sú publikované ako „Linked Open Data“ – LOD a sú hlavným pilierom sémantického webu, vytvárajú sa prepojenia medzi dátami, ktoré sú zrozumiteľné pre ľudí aj počítače;
- zdokonalené funkcie vyhľadávania (jednoduché a pokročilé vyhľadávanie, expertné vyhľadávanie, browse, geografické a fazetové vyhľadávanie);
- generovanie predmetu z MDT a Deweyho triedenia a predmetové vyhľadávanie;
- záznamy ISSN sú doplnené o informáciu o partneroch, ako sú SCOPUS, DOAJ, ISNI a iné;
- rozšírené zobrazovacie možnosti vrátane časovej osi, geolokácie publikácií, histórie titulov a vzťahov medzi titulmi;
- možnosť sťahovania záznamov v rôznych formátoch ako MARC 21, UNIMARC, MARC XML, RDF/XML, Turtle, JSON, CSV a iné;

- záznamy sa zobrazujú v slovnom formáte, vo formáte MARC21 a vo formáte UNIMARC;
- portál je prístupný aj prostredníctvom mobilných aplikácií.

Obr. 1 Vstupná stránka do Portálu ISSN portal.issn.org

Novinkou pre národné centrá a vydavateľov, ktorá má viesť k skvalitneniu ich spolupráce a komunikácie je služba na dopĺňanie a modifikáciu údajov (Modification Request). Túto službu obsahuje len Portál ISSN pre predplatiteľov a agentúry, nie jeho voľne dostupná verzia. Prostredníctvom nej je možné požiadať o modifikáciu (zmenu, doplnenie) záznamov registrovaných titulov. Žiadosti o modifikáciu záznamov zabezpečujú pracovníci príslušných národných centier alebo medzinárodného centra.

Novinkou, ktorá zefektívňuje nahlasovanie presunov vydávania publikácií z krajiny do krajiny, je systém ETAS, ktorý spravuje od roku 2018 Medzinárodné centrum ISSN. <https://journaltransfer.issn.org>. V prípade presunov vydávania sa totiž mení aj zodpovednosť za záznam a nadobúda ho národné centrum krajiny, do ktorej sa vydávanie titulu presúva.

Cieľom prepojenia systému ETAS a Portálu ISSN je motivovať vydavateľov, aby sami nahlasovali zmeny vydávania časopisov vedúce k zmene zodpovednosti centier za záznam a tiež zvyšovanie povedomia vydavateľov o Portáli ISSN.

Kým používatelia voľne prístupného portálu majú k dispozícii jednoduché a pokročilé vyhľadávanie a dostanú sa len k základným údajom, korporatívni používatelia (predplatelia) a národné centrá majú k dispozícii nasledovné typy vyhľadávania:

Jednoduché vyhľadávanie (Simple search)

Jednoduché vyhľadávanie umožňuje vyhľadávať tituly podľa slov z názvu, ISSN alebo podľa názvu. Na rozdiel od voľného prístupu je umožnený prístup k úplnému záznamu. Navyše je umožnené filtrovanie výsledkov vyhľadávania podľa časového vymedzenia, nosiča, statusu vydávania (vydávané – ukončené), podľa citačných a abstraktových služieb uvádzaných v záznamoch a pod.

Pokročilé vyhľadávanie (Advanced search)

Umožňuje vyhľadávať tituly podľa slov, kľúčových názvov a variantných názvov v kombinácii s vyhľadávacími možnosťami: napr. korporácia, vydavateľ, miesto vydávania, predmet, a pod.; a navyše je možné filtrovanie vyhľadaných údajov podľa faziet, a to: podľa typu nosiča, (tlačené online, CD-ROM atď.) podľa typu záznamu – registrovaný, predbežný, atď a tiež podľa titulov identifikovaných ako Open Access tituly. Je možné vyhľadať tiež viaceré ISSN naraz, pomocou načítania zoznamu ISSN (upload list of issn-s ak). Zoznam ISSN sa zadá v textovom formáte systém a na základe neho systém vyrešeršuje zodpovedajúce záznamy.

V rámci pokročilého vyhľadávania je možné vyhľadávať aj podľa tzv. ISSN-L prepojovacie ISSN (linking ISSN), na základe ktorého získame záznamy určitého titulu vydávaného na rôznych nosičoch. Je tu možné tiež vyhľadanie titulov vydávaných v určitom časovom období.

Expertné vyhľadávanie (Expert search)

Je určené predovšetkým odborníkom ovládajúcim MARC 21. Umožňuje vyhľadávať údaje zapísané v poliach záznamu MARC 21 a ich kombinácie zvolené podľa bulleovských operátorov (and, or, not). Pomocou tohto vyhľadávania sa spracúva napr. mesačná štatistika nových záznamov spracovaných v agentúre v rámci mesiaca a štatistika modifikovaných záznamov.

Vyhľadávanie Browse sa používa pri špecifických rešeršiach; využívajú ho najmä pracovníci národných centier. Umožňuje vyhľadávať záznamy podľa predmetu, podľa vydavateľa, podľa všetkých typov názvov (key title, proper title, variant title) a pod. Využíva sa tiež na vyhľadávanie blokov ISSN, t. j. všetkých ISSN, ktoré majú národné centrá v svojej kompetencii.

Časopisy vyhľadane a nájdené v portáli je možné sťahovať vo formátoch: MARC XML, MARC 21, UNIMARC. CSV, ako aj vo formátoch korešpondujúcich s Linked Open Data ako sú: RDF/XML, JSON-LD, Turtle.

Novinkou v Portáli ISSN je osobný profil, ktorý je možné nastaviť tiež len v Registri ISSN pre predplatiteľov a národné agentúry, nie vo voľnom prístupe. Je tu možné vytvoriť a uložiť záznam o rešerši a obľúbené vyhľadávanie; systém zaznamenáva tiež históriu vyhľadávaní.

ROAD (the Directory of Open Access Scholarly Resources) Adresár vedeckých titulov s voľným prístupom je súčasťou nového Portálu ISSN. V roku 2018 bol doň integrovaný, avšak začiatok jeho prevádzky spadá do roku 2012. Vznikol v rámci spolupráce MC ISSN v Paríži a Komunikačného a informačného sektoru UNESCO. Zámerom sprístupnenia tohto adresára bolo:

- zhromaždiť na jednom mieste rôzne typy vedeckých prameňov a voľne ich sprístupniť,
- zabezpečiť informáciu o kvalite a dôležitosti prameňov OA a prehľad, ktoré indexačné služby ich pokrývajú,
- poskytnúť prehľad celosvetovej produkcie titulov s voľným prístupom,
- demonštrovať nové cesty použitia ISSN ako nástroja na zostavenie informácií z rôznych prameňov. (<https://www.issn.org>, cit. 17. 5. 2019)

Obr. 2 ROAD Adresár vedeckých OA titulov <https://road.issn.org>

Doplňovania adresára zabezpečujú národné centrá ISSN tak, že do národných záznamov ISSN dopĺňajú identifikátory OA (záznam MARC 21, pole 856, OAJ, OA-B, OA-C, OA-R) a takto označené záznamy sa po zapísaní do databázy ISSN stávajú zároveň súčasťou adresára ROAD.

Adresár ROAD zahŕňa široké spektrum vedeckých prameňov typu Open Access, a to: časopisy, monografické série, konferenčné zborníky a akademické repozitáre. Záznamy ROAD sú obohatené metadátami o pokrytí prameňov indexačnými a abstraktovými databázami a registrami, ako napr.: SCOPUS, DOAJ, Crossref, Keepers Registry a iné. Adresár má jednoduché a pokročilé vyhľadávanie a poskytuje podobne ako databáza ISSN 2 možnosti zobrazenia výsledkov vyhľadávania – geografické zobrazenie a zoznam titulov.

ISSN a register archivovaných publikácií (Keepers Registry)

Medzinárodné centrum ISSN spolupracuje už niekoľko rokov s registrom archívov (Keepers Registry) <https://thekeepers.org/>, ktorý prevádzkuje Anglické národné dátové centrum EDINA na Univerzite v Edinburgu. Ich spolupráca spočíva v exportovaní údajov o elektronických publikáciách do registra archívov. V registri je možné nájsť v súčasnosti 15 slovenských online titulov, ktoré vydávajú slovenské inštitúcie v spolupráci s medzinárodným vydavateľom de Gruyter. Tieto publikácie sú však len sčasti archivované vo svetových archívoch alebo knižniciach a seriálové online publikácie, nachádzajúce sa v registri sú väčšinou publikácie vydávané v oboch vydaniach, v tlačenom aj online. Nižšie informujeme o projekte, ktorého pilotná forma sa realizovala v roku 2015 v Univerzitnej knižnici v Bratislave. V súčasnosti je projekt vo fáze udržateľnosti a jedna jeho časť je zameraná práve na slovenské online časopisy – e-Born (Born Digital) seriály, ktoré sa archivujú v Univerzitnej knižnici v Bratislave v Archíve digitálnych prameňov (Archív elektronických publikácií – e-Born) www.webdepozit.sk.

Novinky v Národnej agentúre ISSN

Po sprevádzkovaní nového Portálu ISSN spracúva NA ISSN záznamy ISSN aj naďalej online prostredníctvom klienta VIRTUA-ISSN, avšak záznamy už nie sú prístupné v medzinárodnej databáze ISSN okamžite, ale do 24-hodín. V databáze sa nachádza k 13. 5. – 6848 registrovaných záznamov, z toho je 3337 záznamov vychádzajúcich titulov a 3587 záznamov nevychádzajúcich titulov. Záznamy časopisov sa priebežne aktualizujú.

Po zahájení projektu ROAD sa v roku 2013 začali v záznamoch ISSN dopĺňať údaje o Open Access tituloch ako je uvedené vyššie (MARC21, pole 856: kódy O-AJ, OA-B, OA-C, OA-R). Agentúrou identifikované tituly sa spočiatku exportovali do samostatného katalógu ROAD, ktorý je od roku 2018 už súčasťou nového Portálu ISSN. V súčasnosti obsahuje ROAD 214 slovenských OA titulov online časopisov (13. 5. 2019).

Národná agentúra ISSN spolupracuje od roku 2015 s oddelením DDP UKB na archivácii elektronických publikácií (Projekt DIP – web harvesting a archivácia e-Born obsahu). Projekt je prípravou na prípadné rozšírenie spektra dokumentov s povinnosťou ich odovzdávania ako povinných výtlačkov online publikácií. Cieľom spolupráce oboch oddelení je archivovať postupne všetky tituly časopisov (pokračujúcich prameňov) registrovaných v slovenskej databáze ISSN, ktoré sú publikované online.

V súčasnosti sa zameriavame najmä na tituly publikované v online podobe, (tituly publikované v oboch verziách, v tlačenej aj v elektronickej sa archivujú len na žiadosť vydavateľov). Neskôr plánujeme systematicky zaraďovať do archívu aj publikácie vychádzajúce vo viacerých verziách (online, tlačaná forma, CD-ROM). V súčasnosti obsahuje Národná databáza ISSN 1217 titulov online pokračujúcich prameňov (údaj z 3. 5. 2019). Doposiaľ sa archivovalo 99 titulov (celkový počet archivovaných čísel titulov publikovaných v číslach v LTP archíve v CDA je k 30. 4. 2019 – 549 PDF súborov (archívnych záznamov).

Spolupráca medzi oboma oddeleniami DDP a ISSN v oblasti akvizície vhodných titulov do archívu prebiehala zo začiatku tak, že pracovníci NA ISSN informovali kolegov z oddelenia DDP o nových tituloch online časopisov s prideleným ISSN. E-Born kurátori oddelenia DDP sa potom skontaktovali s vydavateľmi príslušných publikácií a oslovili ich vo veci archivácie. V súčasnosti nájde vydavateľ informáciu o možnosti archivácie titulu už v žiadosti o pridelenie ISSN. Vydavatelia e-Born seriálov vkladajú svoje publikácie do archívu buď sami alebo prostredníctvom e-Born kurátora. V prípade titulov typu OA (tituly publikované pod licenciou CC) nie je potrebné uzatvárať zmluvy o poskytovaní elektronických online prameňov. Na všetky ostatné tituly sa uzatvárajú zmluvy a vydavateľ si sám určuje spôsob sprístupnenia archivovaného titulu: (voľný prístup pre všetkých, lokálne v knižnici, nepovolený prístup). Významnou aktivitou, ktorá začala minulý rok bolo prepojenie národnej databázy ISSN a Archívu digitálnych prameňov www.webdepozit.sk. Oddelenie DDP začalo dodávať linky archivovaných titulov pracovníkom NA ISSN, ktorí ich dopĺňajú do záznamov ISSN. Tituly časopisov sú teraz prepojené na Archív digitálnych prameňov priamo zo záznamu ISSN, čo znamená, že používateľ sa dostane priamo z bibliografického záznamu časopisu jednak do titulu publikovaného časopisu, ak vychádza, ale aj do archivovaných čísel t. j. k plným textom archivovaných čísel, ak už titul nevychádza. Pozri obr. 3 4 a 5.

The screenshot shows the search interface of the National Library in Bratislava. At the top, there is a search bar with the text "Hľadať" and "Pomoc". Below the search bar, it says "Hľadať v 6,845 záznamoch:". There are two buttons: "všetky polia" and "Hľadať". To the right of the search bar, there is a button "Prelisť". Below the search bar, there is a link "Tipy pre vyhľadávanie :: Rozšírené Hľadanie".

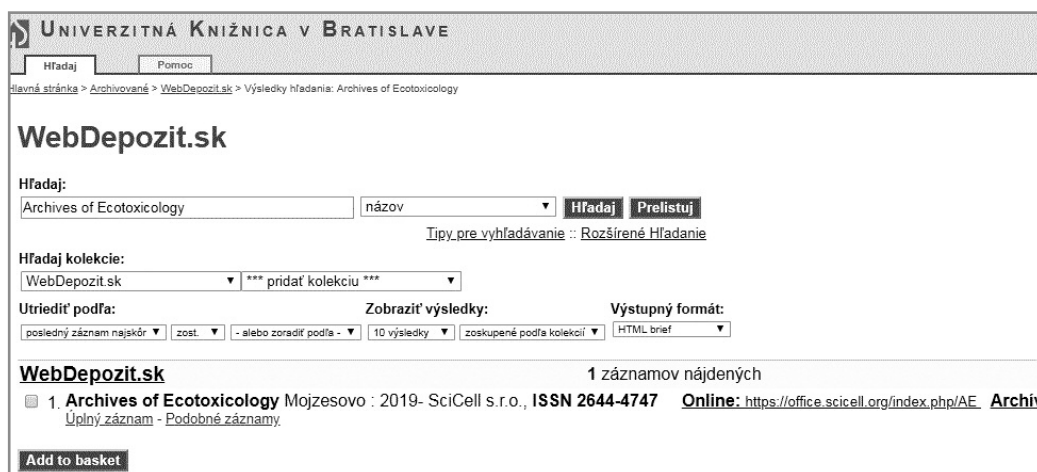
On the left side, under "Zúžiť podľa kolekcie:", there are several checkboxes and links:

- ☒ **ISSN Register SK** (6,845)
- ☒ **Otvorený prístup** (214)
- [OA repozitáre](#) (0) [OA Konferencie](#) (10) [OA Časopisy](#) (204)
- ☒ **Archivované** (386)
- [WebDepozit sk](#) (99) [WebArchive.org](#) (187)

On the right side, under "Zamerat' sa na:", there are several links and counts:

- Fyzický formát** (6,817)
- [audiozáznam](#) (9) [Braille](#) (5) [CD ROM](#) (89) [on-line](#) (1,217) [tlač](#) (5,494) [veľkotlač](#) (3)
- Stav vychádzania** (6,845)
- [ukončené](#) (3,581) [vychádzajúce](#) (3,264)
- Jazyk** (6,842)
- [anglický](#) (336) [český](#) (40) [francúzsky](#) (6) [chorvátsky](#) (1) [maďarský](#) (104) [nemecky](#)
- Význam** (6,845)
- [národný](#) (5,898) [miestny](#) (947)

Obr. 3 Prepojenie Archívu digitálnych prameňov a Národnej databázy ISSN www.issn.sk

Obr. 4 Ukážka vyhľadaneho záznamu e-Born seriálu s linkou do archívu

Obr. 5 Ukážka záznamu čísla časopisu uloženého v archíve e-Born

Záver

Článok sa zameriava na novinky v systéme ISSN a v Národnej agentúre ISSN. Ako vidno ISSN systém sa ubera cestou moderných trendov, o čom svedčí nový Portál ISSN. Orientuje sa na otvorené dáta (Linked Open Data), vnáša nové prvky a spolupracuje s novými partnermi, drží krok s modernými technológiami, o čom svedčí napríklad prístup k Portálu ISSN z mobilu a spoluprácou s online archívmi dosahuje to, čo sa už pracovníci medzinárodného centra a agentúr snažili dlhšie obdobie, a to: byť nielen identifikačným systémom, ale byť súčasťou služieb pre používateľa, ktorý sa už neuspokojuje len s bibliografickou informáciou; chce sa dostať až k článkom, a to vychádzajúcim aj nevychádzajúcim. Ukladanie online publikácií do archívov zároveň prispieva k zachovaniu kultúrneho dedičstva elektronických publikácií pre súčasných používateľov i ďalšie generácie.

Zoznam použitej literatúry:

1. Discover ISSN services. [Online] In: Portal ISSN. Cit. 13. 5. 2019. Dostupné na internete: <https://portal.issn.org/services>
2. ROAD. The Directory of Open Access Scholarly Resources.[Online] In: ISSN International Serial Number. Cit. 17. 5. 2019. Dostupné na internete: <https://www.issn.org/services/online-services/road-the-directory-of-open-access-scholarly-resources/>

PhDr. Beáta Katrincová

beata.katrincova@ulib.sk

(Univerzitná knižnica v Bratislave)